

Мартиненко Лариса Анатоліївна,
здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
спеціальність 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями),
Житомирський державний університет
імені Івана Франка

ОБДАРОВАНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ПРОЯВУ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Обдарованість – це складне, багатогранне явище, яке проявляється у високих когнітивних, творчих, емоційних та соціальних здібностях дитини. Вона не є статичною рисою особистості, а радше динамічним процесом розвитку, що значною мірою залежить від сприятливого середовища, педагогічного супроводу та внутрішньої мотивації самого підлітка.

Підлітковий вік – це період активного формування особистості, що супроводжується психологічними, фізіологічними та соціальними змінами. У цей час обдарованість може проявлятися особливо яскраво, але разом із тим виникають певні виклики, які можуть або сприяти її розвитку, або, навпаки, пригнічувати потенціал дитини.

Однією з ключових характеристик обдарованих підлітків є їхня підвищена пізнавальна активність. Вони часто мають швидке мислення, легкість у засвоєнні нової інформації, вміння аналізувати, порівнювати, синтезувати та прогнозувати. Це діти, які мислять нестандартно, знаходять у звичних речах приховані закономірності, ставлять глибокі запитання і шукають власні відповіді. Вони не задовольняються поверхневими знаннями, а прагнуть докопатися до суті, розібратися у всіх деталях [3, с. 92].

Ще однією важливою ознакою обдарованості є креативність. Підлітки, які мають яскраво виражену творчу обдарованість, не лише генерують нові ідеї, а й вміють поєднувати неpojєднане, створювати нестандартні рішення. Це може проявлятися як у мистецькій діяльності (письмо, музика, живопис, акторська гра), так і у науково-технічній сфері (конструювання, програмування, експериментальна діяльність). Креативність супроводжується гнучкістю

мислення, сміливістю у висловленні власних думок, готовністю до експериментів.

Підлітковий період також характеризується емоційною чутливістю, що особливо помітно в обдарованих дітей. Вони можуть мати загострене почуття справедливості, підвищену емпатію, схильність до рефлексії. Такі діти часто глибше переживають невдачі, болісніше сприймають критику, більше схильні до тривожності. Їм важливо відчувати підтримку, розуміння, свободу для самовираження. Якщо їхні здібності ігноруються або не знаходять визнання, це може викликати внутрішній конфлікт, втрату мотивації та навіть психологічне вигорання [4, с. 89].

Ще один яскравий аспект обдарованості у підлітковому віці – це потреба в автономії. Обдаровані діти часто не терплять рутинних завдань, їм нудно виконувати стандартні вправи, вони прагнуть самостійності у виборі способів навчання, темпів освоєння матеріалу, методів роботи. Вони можуть випереджати програму, ставити складні запитання, які виходять за межі шкільного курсу, створювати власні проєкти, ініціювати дослідження. Для таких підлітків важливо створити умови, де вони зможуть реалізувати свої можливості, мати право голосу в освітньому процесі, відчувати повагу до власних ідей.

Соціальна адаптація обдарованих підлітків може бути неоднозначною. Одні легко стають лідерами у класі, захоплюють інших своїми ідеями, надихають, ведуть за собою. Інші, навпаки, можуть почуватися самотніми через нерозуміння з боку однолітків, не знаходити спільної мови з тими, хто не поділяє їхніх інтересів. Часто такі діти мають високу потребу у спілкуванні з дорослими, прагнуть рівноправного діалогу, шукають наставників, які могли б стати для них авторитетами.

Однак, попри численні переваги, обдаровані підлітки можуть стикатися і з певними труднощами. Однією з найпоширеніших проблем є перевантаження, яке виникає через високі очікування батьків, вчителів, а також власний перфекціонізм. Постійне прагнення до ідеального результату може призводити до стресу, тривожності, емоційного виснаження. Деякі діти втрачають інтерес до

навчання, якщо не отримують достатнього виклику або якщо їхні здібності не визнаються [1, с. 71].

Традиційна система освіти не завжди враховує особливості обдарованих учнів. Одноманітні уроки, відсутність індивідуального підходу, суворе дотримання програми без можливості творчого розвитку – усе це може викликати розчарування, втрату мотивації. Обдарованим дітям необхідне навчання, що базується на розвитку їхніх сильних сторін, використанні інтерактивних методів, можливості працювати над реальними проєктами, експериментувати, проявляти ініціативу.

Педагогічна підтримка обдарованих підлітків має ґрунтуватися на розумінні їхніх особливостей та створенні умов для їхнього гармонійного розвитку. Одним із ключових завдань учителя є формування індивідуального маршруту навчання, де враховуються здібності, інтереси, темп роботи кожного учня [5, с.68]. Важливо надавати їм свободу у виборі способів виконання завдань, заохочувати дослідницьку діяльність, залучати до участі у конкурсах, олімпіадах, конференціях.

Окрім цього, важливим є розвиток емоційного інтелекту обдарованих дітей. Вони повинні навчитися керувати своїми емоціями, справлятися з труднощами, розвивати стресостійкість. Для цього можна використовувати різні методики: рефлексивні практики, арт-терапію, тренінги з комунікації, розвиток навичок критичного мислення.

Не менш значущим є створення простору для самовираження. Якщо дитина має можливість проявити себе, реалізувати свої ідеї, вона почувається впевненою, мотивованою, отримує натхнення до подальшого розвитку. Такі підлітки можуть стати ініціаторами соціальних проєктів, брати участь у волонтерській діяльності, впливати на освітній процес у школі, створювати власні дослідження чи творчі роботи [2, с. 30].

Таким чином, обдаровані підлітки мають великий потенціал, який може розквітнути за умови правильного підходу з боку вчителів, батьків і суспільства. Їм потрібна не лише академічна підтримка, а й емоційна рівновага, можливість бути почутими, середовище, яке цінує їхню унікальність. Завдання сучасного педагога – допомогти цим дітям знайти власний шлях, розкрити таланти та

навчитися справлятися з викликами, які постають перед ними в процесі зростання.

Список використаних джерел

1. Базима Н. В. Психологічні особливості розвитку обдарованих підлітків. Київ : Вид-во «Наукова думка», 2021. 256 с.
2. Гончаренко С. М. Педагогічна підтримка обдарованих дітей у сучасній школі. Харків : Вид-во «Основа», 2022. 198 с.
3. Ковальчук О. П. Розвиток креативності у підлітків: теорія та практика. Львів : Видавництво Львівського університету, 2023. 220 с.
4. Мельник І. В. Соціальна адаптація обдарованих підлітків у навчальному середовищі. Одеса : Вид-во «Астропринт», 2021. 175 с.
5. Ткаченко Л. М. Психолого-педагогічні аспекти роботи з обдарованими підлітками. Дніпро : Вид-во Дніпровського національного університету, 2022. 210 с.